

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תוכב"א

ראש השנה תשט"ז

שחל בשבת

עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יֵרָא אֱלֹקִים אֶתָּה

• ישמח משה: טעם החילוק שבין שם אברהם לשם יעקב, כי בשם יעקב נרמז שהקב"ה עם ישראל גם בזמן הגלות • מדרש: כל ימות השנה ישראל נאחזין בעבירות ומסתבכין בצרות, ובראש השנה נוטלין שופר ותוקעין, והקב"ה מוחל להם • השופר מעורר רחמים אף כשאין מה להשיב כנגד המקטרגים, והוא חק מצד ישראל, אבל הוא משפוט מצד הקב"ה, שיוושעו למען כבודו יתברך • טעמים למה נתייחס נסיון העקידה לאברהם, ולא ליצחק • אברהם בנה בעצמו המזבח להעקידה, ולא הניח ליצחק לסייעו, כדי להמעות השמן ולהצילו מפיתויו • שרה עצמה נפקדה אף מצד מדת הדין, ושאר הזקוקים לישועה נושעו ע"י מדת הרחמים שהתעוררה בשבילה • הצדיקים בגודל ענותנותם יראים תמיד שמא יגרום החטא, ומכל מקום כשנוגע לכבוד ה' ולעבודתו, אינם נסוגים אחור מחמת מדת הענוה •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ז לפ"ק

• ברכת מזל טוב •

הרה"צ ר' שמעי' שלום גרינפעלד שליט"א

לאירוסין בנו החתן יודא נ"י - עכ"ג בת

הר"ר שמואל ארי' מילכלער הי"ד

• והם יעלו לזכרון •

הרה"ח גדול בתורה ובידאה, תלמיד מובהק לרביה"ק ז"ע בעיר סאטמאר, עורך לכבוד אלפים בתפלתו ובפרט בימים הנוראים

רבי משה ז"ל האנדלער

ב"ר אברהם יקותיאל ז"ל - נפטר ב' דר"ה תשע"ה

ולע"נ זוגתו מרת ימל ב"ר מנחם ירחמיאל ז"ל

נפטר ח"י תשרי (ב' דחורמ"ס) תש"פ

הרבני הנכבד, ירא אלקים, מוכתר בכתר שם טוב, בעל מדות תרומיות, הולך תמים ופועל צדק

רבי משה ז"ל סטראלאוויטש

ב"ר אהרן יהודה ז"ל

נפטר ג' תשרי תשל"ט

הצדקנית החשובה, צנועה וחסודה, אמונה ויראת ה' היא אוצרה, דקדקה במצוות, שפכת שיחה בתפלות ותחנונים תדיר, מסרה נפשה לעמוד לימין בעלה ולסייעו בהרכבת תורה ויראה

הרבנית ליבא אסתר ע"ה זילבער

בת הגה"צ רבי יצחק זאב מאיער זצ"ל

א"ח יבלחמ"א הגה"צ אבר"ק יאנוואזשנא שליט"א

נפטר ב"א אלול תשע"ט

הרה"ח, כל ימיו היה רבוק לרביה"ק ז"ע רבי שמואל אלכסנדר ע"ה

ווירצבערגער

ב"ר מרדכי ז"ל - נפטר ה' תשרי תשע"ג

וזוגתו מרת רבקה ע"ה, ב"ר שמחה נתן הכהן הי"ד

נפטר ה' חשוון תשע"ב

האשה החשובה והיקרה, אמונה פשוטה והאמת היו נר לרגלה, כיבדת תורה במסורה נפלאה

מרת לביאה ע"ה ווייזער

ב"ר ירחמיאל ז"ל

אשת הרה"ח ר' דוד שלמה ז"ל

נפטר ב' דראש השנה תשס"ג

האשה החשובה והצנועה מוכת לב

מרת שרה רבקה ע"ה כהנא

ב"ר יחזקאל שרגא הכהן ז"ל

אשת הרה"ח ר' צבי אלימלך הכהן ז"ל

נפטר א' דראש השנה תשנ"ט

האשה החשובה מרת

חנני ע"ה חירש

בת יבלחמ"א תר"י מרדכי מיטטעלמאן שליט"א
נפטר א' דריה תש"פ

דרכ החסיד רבי

מרדכי ז"ל הערשקאוויטש

ב"ר ארי' ז"ל
נפטר ג' תשרי תשפ"ד

דרכ החסיד רבי

נחמי ז"ל געלב

ב"ר משה הכהן ז"ל
נפטר ב' דריה תשנ"ט

♦ הר"ר משה אפרים גליק הי"ד, לגלג אירוסין בנו החתן שמעון נ"י ♦

♦ הר"ר משה אפרים ב"ר ארי' ז"ל הערשקאוויטש - זוגתו מרת שפרה יענטא ב"ר משה יודא ז"ל ♦

♦ מרת חיה דבורה ב"ר מאיר ע"ה ווייזשטאק, כ"ז מבת תשפ"ו ♦

♦ הר"ר יקותיאל יודא ע"ה ב"ר קלונימוס קלמן הי"ד, כ"ב ניסן תשפ"ו ♦

ליל א' דראש השנה

א
קושיא א-ב

תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו, כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב (תהלים פא, ד-ה).

א) ויש לדקדק בשינוי ודיוק הלשונית, למה אצל ישראל אמר לשון חק, ואצל יעקב אמר לשון משפט.

ב) וגם דאצל יעקב אמר 'לאלקי' יעקב, ואצל ישראל לא אמר 'לאלקי' ישראל, אלא סתם לישראל.

ב
הקדמה לישוב הקושיות

ואפשר לומר דהנה אא"ז הישמח משה זלה"ה כתב לפרש בתפלה למשה"ד בדברי הפסוק (תהלים קכד, א) לילי ה' שְׁהִיָּה לְנוּ יֵאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל.

דהנה איתא בגמרא^א פל הקורא לאברהם 'אברהם' עובר בעשה (שנאמר וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם), והקשו שם בגמרא, אלא מעתה הקורא ליעקב 'יעקב', הכי נמי, [ומתוך] שאני הָתָם דְּאֶהְדְּרִיהּ קְרָא^ב, דכתיב וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים לְיִשְׂרָאֵל וּגו' וַיֹּאמֶר 'יעקב יעקב'. ולכאורה אכתי הא גופא קשיא, למה ביעקב אהדריה קרא.

ומתוך בזה, לפי שיש טעם וצורך על אמירת שם יעקב [שהוא אות י' עם אותיות עקב], כי היו"ד הוא אות משמו יתברך, ויעקב הוא לשון שפלות, וזה רומז על זמן הגלות, ובצירוף האות י' רומז שם יעקב על מה שהשי"ת הוא אֶתְּנוּ גם בזמן הגלות.

ובזה מפרש שם לשון הפסוק הנזכר, שאמר לילי ה' שְׁהִיָּה לְנוּ אף בזמן הגלות, יֵאמֶר נָא 'ישראל' דוקא, ולא יעקב, כמו שהוא בשם אברהם. עד כאן דברי הישמח משה"ד.

^א בתהלים תפלה למשה (קכד, א): לילי ה' שְׁהִיָּה לְנוּ יֵאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל. על פי שיש עוד טעם על אמירת שם יעקב, כי היו"ד אות משמו ית', ו'יעקב' הוא לשון שפלות, רומז על הגלות, ורצה לומר שאז גם כן ה' אתנו. והיינו לילי ה' שְׁהִיָּה לְנוּ אף בהגלות, יֵאמֶר נָא 'ישראל' דוקא, ולא יעקב, כמו שהוא באברהם, שאמרו כל הקורא לאברהם אברהם עובר בעשה, והבין.

^ב בגמרא ברכות (יג): תני בר קפרא, כל הקורא לאברהם אברהם עובר בעשה, שנאמר (לך יו, ה) וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם. רבי אליעזר אומר עובר בלאו, שנאמר (שם) וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמֶךָ אַבְרָם. אלא מעתה הקורא לשרה שרי, הכי נמי, התם קודשא בריך הוא אמר לאברהם (שם, טו) שְׂרִי אֲשֶׁתְּךָ לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שְׂרִי כִּי שְׂרָה שְׁמָהּ. ◦ אלא מעתה הקורא ליעקב יעקב, הכי נמי, שאני התם דהדר אהדריה קרא, דכתיב (ויגש מו, ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר 'יעקב יעקב'. ◦ מתיב רבי יוסי בר אבין ואיתימא רבי יוסי בר זבידא, אֶתָּה הוּא ה' הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר בְּחֶרֶת 'בְּאַבְרָם' (נחמ" ט, ז), אמר ליה התם נביא הוא דקא מסדר לשבחיה דרחמנא, מאי דהוה מעיקרא [פירש"י: מסדר שבחיה דמעיקרא, אֲשֶׁר בְּחֶרֶת בו בהיות שמו אברהם, וְשִׁמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם].

^א שחזר הכתוב והזכיר שם 'יעקב', אף לאחר שניתוסף לו שם ישראל. מה שאין כן באברהם, דמעת שנשתנה שמו, שוב לא הזכיר אותו הפסוק בשם 'אברהם'.

^ב ועיין קרוב לזה בישמח משה פרשת ויחי (ע"פ הקבצו ושמעו): הִקְבְּצוּ וְשָׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשָׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם (ויחי מט, ב). יש לדקדק דמעיקרא אמר בְּנֵי יַעֲקֹב, ואחר כך אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם, ולא דבר ויק הוא, והכל ברוח הקודש נאמר. והנראה לי בזה, בהקדים מה דנראה לי ליתן טעם על שמות לקרות יעקב אחר שנקרא יִשְׂרָאֵל, והדר אהדריה קרא, ולא כן באברהם. ונראה לי כי יעקב מורה על עֶקֶב ושפלות וגלות, וזה שאמר הכתוב (תולדות כה, כו) וַיָּדֹא אֲחֻזַּת בְּעֶקֶב עָשָׂה, היינו שמה שעשו דש בעקביו ומבוזה בעיניו, דהיינו עניני סחורה ושכירות, לפי שיש להם כפרים ועיירות שדות וכרמים, ואינם רוצים להטפל בזה, ידו של יעקב אוחו בהגלות. ויִשְׂרָאֵל מורה על הַגְּאֻלָּה, שְׁרִיֶּתָ עִם אֱלֹקִים (וישאל לב, כט), שְׁמֵלֵאכִי בְּשֵׁרֶת יֹאמְרוּ לַפְּנִימָה קְדוּשָׁה (כבא בתרא עה:),

ג

ועל כל פנים יוצא מזה, כי שם יַעֲקֹב מורה על בחינת עֲמוֹ אֲנֹכִי בְּצִרְהָ^ה (תהלים צא, טו), מה שהשי"ת כביכול גם הוא נמצא בתוך הגלות עם ישראל.

ד

עוד הקדמה ליישוב הקושיות

והנה איתא במדרש רבה וירא' על הפסוק וַיֵּשָׂא אֲבָרְהָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא וַיִּהְיֶה אֵיל 'אַחֲרֵי' נֶאֱחָז בִּסְבָּךְ בְּקֶרְנָיו (וירא כב, יג), [אַחֲרֵי כל המעשים, כי] כל ימות השנה ישראל נאחזין בעבירות, ומסתבכין בצרות, ובראש השנה הן נוטלין שופר ותוקעין בו, ונוזכרים לפני הקב"ה והוא מוחל להם. וסופן ליגאל בקרנו של איל, שנאמר (זכרי' ט, יד) וַיֵּהָ אֱלֹקִים בְּשׁוֹפֵר יִתְקַע, עכ"ד המדרש.

ה

והרי דכך הוא הסגולה של השופר, דאפילו אם ישראל חוטאין כל השנה ונאחזין בעבירות ויש עליהם מקטריגים ואין להם מה להשיב, אף על פי כן כשישראל תוקעין בשופר בראש השנה, הקב"ה מתמלא עליהם רחמים. וכמו שכתוב (תהלים מז, ו) עֲלֶה אֱלֹקִים בְּתִרְעוּעָה ה' בְּקוֹל שׁוֹפָר, ודרשו בו כי על ידי התרועה וקול שופר הקב"ה עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים.

ו

והנה דבר זה הוא כמו 'חק' בלי טעם, שמעורר הקב"ה עליהם רחמים בזה אף

וְעַם אֲנָשִׁים (וישלה שם), וְהָיוּ מַלְכִּים אֲמִנִּיךָ וגו' (ישעי' מט, כג) וכו'. יש לומר, הואיל ויעקב רומז על הגלות, וישראל על הגאולה, שתיהן קיימין, דהא שניהם הם נמצאים. ○ ועל פי זה יתפרש הפסוק לולי ה' שְׁהָיָה לָנוּ יֵאמֹר נָא יִשְׂרָאֵל, על פי השערי ציון בפסוק זכר ה' מִהָ הָיָה לָנוּ (איכה ה, א), רצה לומר שם הויה במילוי אלפיין גימטריא מ"ה, הָיָה לָנוּ, גימטריא אלקים. והיינו לולי ה', רצה לומר שם הויה במילוי אלפיין שְׁהָיָה לָנוּ בעוה"ר, כדברי השערי ציון, יאמר נא יִשְׂרָאֵל ולא יעקב, והבן.

^ה כמבואר בשמות רבה (ל, כד): כי קרובה 'ישועתי' לבוא (ישעי' נז, א) וכו', כי קרובה 'ישועתכם' אינו אומר, אלא ישועתי. יהי שמו מבורך, אלויל שהדבר כתוב אי אפשר לאמרו, אמר לו הקב"ה לישראל אם אין לכם זכות, בשבילי אני עושה, כביכול כל ימים שאתם שם בצרה אני עמכם, שנאמר עֲמוֹ אֲנֹכִי בְּצִרְהָ, ואני גואל לעצמי, שנאמר (שם נט, טז) וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּשְׁתַּמֵּם (כי אין מפגיע, ותושע לו ורעו וצדקתו היא סמכתהו) וגו'. וכן הוא אומר (זכרי' ט, ט) גִּילִי מְאֹד בְּתַצִּיחַ צִיּוֹן וגו' הנה מלפך יבוא לך צדיק ונושע, 'ומושיע' אין כתיב כאן, אלא 'ונושע'. הוי אפילו אין בידכם מעשים, עושה הקב"ה בשבילי, שנאמר כי קרובה 'ישועתי' לבוא.

ועיין בגמרא תענית (טז): ולמה נוטלין אפר מקלה על גבי תיבה [נשל הס"ת, בתענית שגזרין בעת צרה], אמר רבי יהודה בן פזי, כלומר עֲמוֹ אֲנֹכִי בְּצִרְהָ. ריש לקיש אמר, בכל צרתם לו צָר (ישעי' סג, ט). ובשמות רבה (א, ה): שנתחבר הקב"ה לצרתם מתוך הסנה, לקיים מה שנאמר עֲמוֹ אֲנֹכִי בְּצִרְהָ.

^י כבראשית רבה (נז, ט): וַיֵּשָׂא אֲבָרְהָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא וַיִּהְיֶה אֵיל 'אַחֲרֵי' נֶאֱחָז בִּסְבָּךְ בְּקֶרְנָיו]. מהו 'אַחֲרֵי', אמר רבי יודן, אחר כל המעשים, ישראל נאחזים בעבירות, ומסתבכין בצרות, וסופן ליגאל בקרנו של איל, שנאמר וַיֵּהָ אֱלֹקִים בְּשׁוֹפֵר יִתְקַע וגו'. אמר רבי יהודה בר סימון, אחר כל הדורות ישראל נאחזים בעבירות ומסתבכין בצרות, וסופן ליגאל בקרנו של איל וכו'. אמר רבי חנינא בר יצחק, כל ימות השנה ישראל נאחזים בעבירות ומסתבכין בצרות, ובראש השנה הן נוטלין שופר ותוקעין בו, ונוזכרים לפני הקב"ה והוא מוחל להם, וסופן ליגאל בקרנו של איל, שנאמר וַיֵּהָ אֱלֹקִים בְּשׁוֹפֵר יִתְקַע. רבי לוי אמר, לפי שהיה אברהם אבינו רואה את האיל ניתוש מן החורש הזה והולך ומסתבך בחורש אחר, אמר לו הקב"ה כך עתידין בניך להסתבך למלכיות, מבבל למדי, מן מדי ליון, ומיון לאדום, וסופן ליגאל בקרנו של איל וכו'.

^י בויקרא רבה (כט, א): יהודה ברבי נחמן פתח, עֲלֶה אֱלֹקִים בְּתִרְעוּעָה ה' בְּקוֹל שׁוֹפָר. בשעה שהקב"ה יושב ועולה על כסא דין, בדין הוא עולה, מאי טעם, עֲלֶה אֱלֹקִים בְּתִרְעוּעָה. ובשעה שישאל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה, עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים, דכתיב ה' בְּקוֹל שׁוֹפָר. ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם, והופך עליהם מדת הדין לרחמים. אימתי, בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי. [ועיין שם ביפה תואר, שלשון 'עלה' מתפרש שהוא 'מסתלק' ממדת הדין].

כשאין טעם בדבר, דאף כשיש מקטריגים ואין מה להשיב להם, אף על פי כן הקב"ה מוחל העונות ומרחם עלינו.

אבל זה שהוא חק בלי טעם, הוא רק מצד בני ישראל. אבל מצד הקדוש ברוך הוא, אשר כביכול כָּכָל צָרָתָם לוֹ צָר (ישעי' סג, ט), שפיר יש טעם הגון על זה שירחם על עמו ישראל, שהרי בזה תלוי כביכול הרמת כבוד שמו יתברך, ובוזה כבר ישנו טעם מספיק להושיע את ישראל בכל אופן, וכמו שכתוב (ישעי' מח, יא) לְמַעַנִי לְמַעַנִי אֶעֱשֶׂה.

ז

ישוב קושיא א-ב

ובזה יבואר הפסוק, שאמר תִּקְעוּ בַחֲדָשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לַיּוֹם חֲגֻנּוּ, דמה שתוקעין בשופר בראש השנה, ובוזה מעוררים רחמים על ישראל ונמחלים עוונותיהם, אפילו כשהוא בַּכֶּסֶה, דהיינו בעת שיש הסתרת פנים לישראל, דבר זה הוא יַחַק לְיִשְׂרָאֵל, דלגבי ישראל ומצדם הוא חק בלי טעם.

אבל הוא מְשַׁפֵּט לְאַלְקֵי יַעֲקֹב, שלגבי הקב"ה הוא שפיר דבר שיש לו טעם הנקרא מְשַׁפֵּט. והזכיר דייקא אֲלֵקֵי יַעֲקֹב, שהרי שם יַעֲקֹב מורה על ענין זה, שהקב"ה כביכול אומר עֲמוֹ אֲנֹכִי בְצָרָה, ובוזה נרמז טעם המספיק למחילת העוונות, מפני שהוא אֲלֵקֵי יַעֲקֹב.

ח

ברכת הקודש

והשם יתברך יִזְכִּינוּ, שנצא זָכָאִים בדין. ונזכה לְשִׁנַּת אוֹרָה, וְשִׁנַּת גְּאוּלָּה וִישׁוּעָה. בהתרוממות קרן התורה וישראל, ובהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

ס"ג יום א' דראש השנה

א

קושיא א-ב

(בקריאת היום), וְה' פָּקַד אֶת שָׁרָה כְּאִשָּׁר אָמַר, וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה כְּאִשָּׁר דִּבֶּר. (א) ויש לדקדק על שינוי הלשונות, שמקודם נכתב כְּאִשָּׁר אָמַר, שהוא לשון אמירה רכה, ואחר כך אמר כְּאִשָּׁר דִּבֶּר, שהוא לשון דיבור הקשה. (ב) וגם שמקודם נאמר וְה' פָּקַד אֶת שָׁרָה, ואחר כך אמר וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה.

ב

הקדמה לישוב הקושיות

ואפשר לומר דאיתא במדרש"י על הפסוק וַתֹּאמֶר שָׂרָה צָחַק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים,

^ח בבראשית רבה (נג, ח): וַתֹּאמֶר שָׂרָה צָחַק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים (וירא כא, יג) ב' ברכיה בר' יהודה ברבי סימון בשם רבי

שבשעה שנפקדה אמנו שרה, הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חרשים נתפקחו, והרבה סומים נתפתחו.

ולכאורה מה שייכות היה להם בזה, שגם הם נפקדו עמה. אמנם הענין מבואר, שזה היה מחמת גודל מִדַּת הַרְחָמִים ששלט אז בעולם, ועל כן מכח התעוררות מדת הרחמים נפקדו גם הם. אבל שרה אמנו עצמה, היא זכתה להפקד גם מצד מִדַּת הַדִּין.

ג

ישוב קושיא א-ב

והנה תיבת 'אֶת' בא לְרִבּוּת, ובכמה מקומות דרשינן^ט לרבות את הטפל לה. ובזה יבואר הפסוק וְה' פָּקַד 'אֶת' שָׁרָה, שגם אותם שהיו טפלים לְשָׁרָה, ה' פָּקַד אותם, והם כל העקרות שנפקדו עמה. וזה היה פֶּאֶשֶׁר 'אֶמֶר' באמירה רכה, והיינו על ידי מִדַּת הַרְחָמִים, כי הם לא זכו מצד מדת הדין. אבל וַיַּעַשׂ ה' לְשָׁרָה עֲצָמָה, פֶּאֶשֶׁר 'דְּבָרִי, שהוא לשון קשה, כי שרה עצמה זכתה גם במדת הדין. [ומדת הרחמים לא נצרכה אלא כדי להפקד עמה גם כל הזקוקים לישועה].

ד

ברכת הקודש

ונזכר שמוזה יצמח יְשׁוּעָה נְצַחִית [לדורות, לכל הזקוקים להפקד בדבר ישועה ורחמים]. ויעזור השי"ת שנזכר במהרה לישועה השלימה, בהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

שמואל ברבי יצחק, ראובן בשמחה, שמעון מה איכפת ליה. כך שרה נפקדה, אחרים מה איכפת להם. אלא בשעה שנפקדה אמנו שרה, הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חרשים נתפקחו, הרבה סומים נפתחו, הרבה שוטים נשתפרו. נאמר כאן עֲשֵׂיהָ, ונאמר להלן (אסתר ב, יח) וַהֲנִיחָהּ לַמְּדִינוֹת עֲשָׂה, מה עֲשֵׂיהָ שנאמרה להלן, ניתן דורייה לעולם, אף עֲשֵׂיהָ שנאמרה כאן, דורייה לעולם.

ובפסיקתא רבתי (פרשה מב): דבר אחר וְה' פָּקַד 'אֶת' שָׁרָה, אמר רבי יהודה בר' סימון בשם ר' חנין בשם ר' שמואל בר' יצחק, כל עקרות שהיו בעולם נפקדו עִם שְׂרָה וְעִבְרָה עִמָּה, וכשילדה ילדו כולם עִמָּה, היא ששרה אומרת צָחַק עֲשָׂה לִי אֱלֹקִים כָּל הַשְּׂמֵעַ יִצְחָק לִי, ראובן שמח ושמעון עסוק בקרדומו בשדה, ומה שמחה יש לו, אלא שכל עקרות שהיו בעולם נפקדו עִמָּה היא שכתב וְה' פָּקַד 'אֶת' שָׁרָה. ולא זו בלבד, אלא כשילדה שרה כל סומא שהיה בעולם נפתח, וכל פסח נעשה שוה, וכל אלם נפקח, וכל שוטה נתרפא. [משל] למלך שהיה לו אוהב והגיעו שמחה, המלך מבקש להראות כמה אוהבו מכובד עליו, נתן דוריות שיפתח הפילקיות. ומהיכן אתה דורש כך, דכתב וַיַּעַשׂ אֲבָרָהָם מִשְׁתָּה גָדוֹל (שם, ח), גזירה שוה, כתב הכא מִשְׁתָּה גָדוֹל, וכתב התם (אסתר שם) וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתָּה גָדוֹל, מה משתה גדול האמור להלן וַהֲנִיחָהּ לַמְּדִינוֹת עֲשָׂה, פיתח הפילקיות, אף כאן כל שוטה וסומא ואלם שבעולם נתרפא.

וכן הביא ברש"י וירא (כא, ו): [כָּל הַשְּׂמֵעַ] יִצְחָק לִי. ישמח עלי. ומדרש אגדה, הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו יום, הרבה תפלות נענו עמה, וְרַב שְׁחֹק הָיָה בְּעוֹלָם.

^ט עיין בגמרא סוכה (ו.), ועוד.

'וראוי לציין, שכן מצינו מפורש בברייתא דל"ב מדות (מדה א), כשכותב את הכלל דכל 'אֶת' בא לרבות, נקט שם פסוק זה, וז"ל: אֶת לרבות כיצד, דכתב וְה' פָּקַד 'אֶת' שָׁרָה, אילו היה אומר פָּקַד 'שָׁרָה', הייתי אומר שרה לבדה נפקדה, כשהוא אומר 'אֶת', מלמד שכל העקרות נפקדו עמה, וכן הוּא אומר צָחַק עֲשָׂה לִי אֱלֹקִים וגו'.

יום ב' דראש השנה

א

קושיות ודקדוקים בפרשת עקדת יצחק

קושיא א

[בקריאת היום], וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַהֲאֱלֹקִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וּגְו'.
(א) יש לדקדק דבכל מקום שכתוב אחר הדברים האלה, מובן על איזה דבר קאי, ובכאן לא מובן לפי פשוטו על מה קאי, ואחר איזה דברים.

ב

קושיא ב

ובמדרש רבה איתא^א, וַהֲאֱלֹקִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם, כתיב (תהלים ס, 1) נִתְּתָה לִירְאִיךָ
'נֶס לְהִתְנוֹסֵס' מִפְּנֵי קוֹשֵׁט סֵלָה, נִסְיוֹן אַחֵר נִסְיוֹן וְכו'.
(ב) וצריך ביאור הכוונה בזה, דמהו נסיון אחר נסיון.

ג

קושיא ג

להלן בפרשה נאמר לו כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ונלא חשכת את בנך את
יחידך ממני.^א
(ג) וצריך להבין כוונת הפסוק בזה, וכי עד עכשיו לא נודע שהוא ירא אלקים,
והלא כבר היה אז בן קל"ז שנה, וכל ימיו עבד את השי"ת במסירות נפש, ונפירסם
אלקותו ית' לכל באי עולם. וכמו שכתב רש"י^ב שמתחילה היה השי"ת נקרא אלקי
השמים, ועל ידי שהרגיל אברהם שמו ית' בפי הבריות, שוב היה נקרא גם אלקי
הארץ.

ד

קושיא ד

(ד) גם בהמשך הפסוק ונלא חשכת את בנך את יחידך ממני, צריך ביאור מה שאמר
'וּלֹא' חֲשֹׁכֶת, בוא"ו המוסיף או המחלק. דלפי פשוטו משמע דהכוונה שעל ידי שלא
חשך את בנו יחידו, מזה גופא ידע עתה שהוא ירא אלקים, ואם כן היה לו לומר
'שלא' חֲשֹׁכֶת.

^א בבראשית רבה (וירא נה, א): וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַהֲאֱלֹקִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם, כתיב נִתְּתָה לִירְאִיךָ 'נֶס לְהִתְנוֹסֵס' מִפְּנֵי קוֹשֵׁט סֵלָה, נִסְיוֹן אַחֵר נִסְיוֹן, וגידולין אחר גידולין, בשביל לנסותו בעולם, בשביל לגדלן בעולם, כנס הזה של ספינה. וכל כך למה, מִפְּנֵי קוֹשֵׁט, בשביל שתתקשט מדת הדין בעולם. שאם יאמר לך אדם למי שהוא רוצה להעשיר מעשיר, למי שהוא רוצה מעני, ולמי שהוא רוצה הוא עושה מלך, אברהם כשרצה עשאו מלך, כשרצה עשאו עשיר. יכול את להשיבו ולומר לו יכול את לעשות כמו שעשה אברהם אבינו, והוא אומר מה עשה, ואת אומר לו וַאֲבָרָהָם בֶּן מֵאָת שָׁנָה בְּהוֹלֵד לוֹ (וירא כא, ה), ואחר כל הצער הזה נאמר לו קח נא את בנך את יחידך, ולא עיכב. הרי נתתה ליראיך נס להתנוסס.

^ב ברש"י חיי שרה (כד, ז): ה' אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לְקַחְנִי מִבֵּית אֲבִי. ולא אמר ואלקי הארץ, ולמעלה אמר (שם, ג) וַאֲשֶׁבִיעֶךָ [בה' אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹקֵי הָאָרֶץ] וגו'. אמר לו, עכשיו הוא אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹקֵי הָאָרֶץ, שהרגלתיו בפי הבריות. אבל כְּשֶׁלְקַחְנִי מִבֵּית אֲבִי, היה אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם ולא אֱלֹקֵי הָאָרֶץ, שלא היו באי עולם מכירים בו, ושמו לא היה רגיל בארץ.

ה
קושיא ה

(ה) ידוע קושית המפרשים, וכן הקשה האבן עזרא⁹, למה מייחסין נסיון העקידה רק לאברהם ונכחו שאמר גם הכתוב והֶאֱלֹקִים נִסָּה אֶת 'אַבְרָהָם', והלא גם ליצחק היה נסיון גדול בזה, שכבר היה אז בן ל"ז שנה, וידע שהולך לישחט, ואף על פי כן לא עיכב. וכן הקשה בזוהר הקדוש¹⁰.

ו
קושיא ו

(ו) גם יש לדקדק, למה כשצוה לאברהם להעלותו לעולה, כתיב שאמר לו הקב"ה בעצמו קח נא את בנך, ואחר כך נאמר רק ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים ויאמר אל תשלח ידך, וגם בפעם שנית כתיב ויקרא מלאך ה' אל אברהם וגו'. ומדוע בציווי הראשון לא היה די שיהיה זה על ידי מלאך, והוצרך שהקב"ה בעצמו יצוה אותו.

ז
ישוב הקושיות

חקרמה לשוב קושיא ו

ואפשר לבאר הענין על פי מה שפירש הישמח משה בפרשת שופטים על הפסוק (יח, כב) אֲשֶׁר יִדְבֹר הַנְּבִיא בִשְׁם ה' וְלֹא יִהְיֶה הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא, הוא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא דָבָר ה' בְּזֶדוֹן דָּבָרוֹ הַנְּבִיא וגו'. דלכאורה תיבת בִשְׁם ה' הוא מיותר¹¹.

⁹ באבן עזרא וירא (יח, כב, ה): ורובינו ז"ל אמרו שהיה יצחק כאשר נעקד, בן שלשים ושבע שנים. ואם דברי קבלה נקבל. ומדרך סברה אין זה נכון, שהיה ראוי שתהיה צדקת יצחק גלויה, ויהיה שכרו כפול משכר אביו, שמסר עצמו ברצונו לשחיטה, ואין בכתוב מאומה על יצחק וכו'.

¹⁰ בזוהר הק' וירא (יח, כב, ה): הָכָא אֵית לֵאסְתַּפְּלָא, וְהֶאֱלֹקִים נִסָּה אֶת 'אַבְרָהָם', אֵת 'יִצְחָק' מִבְּעֵי לִיה. דְּהָא יִצְחָק בֵּר תַּלְמִין וְשִׁבְעִי שְׁנִין הוּא, וְהָא אָבִיו לֹא בֵּר עוֹנָשׁ דִּילִיָּה הוּא, דְּאִמְלָא אִמְר יִצְחָק לֹא בְּעִינָא, לֹא אֲתַעֲנֵשׁ אָבִיו עֲלֵיהּ. מֵאֵי טַעְמָא וְהֶאֱלֹקִים נִסָּה אֶת 'אַבְרָהָם', וְלֹא כְּתִיב נִסָּה אֶת 'יִצְחָק'. ○ אֲלֵא אֵת אַבְרָהָם וְדָא, דְּבִעֵי לֵאסְתַּפְּלָא דְּבִינָא, דְּהָא אַבְרָהָם לֹא הוּא בִּיה דִּינָא כָּלל מְקַדְּמַת דָּנָא, וְהִשְׁתָּא אֲתַפְּלִיל מִיָּא בְּאִשָּׁא, וְאַבְרָהָם לֹא הוּא שְׁלִים עַד הִשְׁתָּא, דְּאֲתַעֲטַר לְמַעַבְדִּי דִּינָא וְלֵאסְתַּפְּלָא לִיה בְּאֲתַרִּיהּ. וְכָל יוֹמָיו לֹא הוּא שְׁלִים עַד הִשְׁתָּא דְּאֲתַפְּלִיל מִיָּא בְּאִשָּׁא וְאִשָּׁא בְּמִיָּא, וְכֵן עָבִיד דָּא, עָאֵל אִשָּׁא בְּמִיָּא וְאִשְׁתַּלִּים דָּא עִם דָּא, וְדָא עָבִיד דִּינָא לֵאסְתַּפְּלָא דָּא בְּדָא. וְכֵן יִצְרָ הֲרַע אֵתָא לְקַטְרָגָא עֲלֵיהּ דְּאַבְרָהָם דָּלָא אֲשַׁתִּלִּים כְּדָא יָאוֹת, עַד דִּיעֲבִיד דִּינָא בִּיצְחָק, דִּיצַר הֲרַע אַחֵר הַדְּבָרִים אִיהוּ וְאֵתָא לְקַטְרָגָא. ○ וְתָא חֲזִי רְזָא דְמַלְהָ, אִף עַל גַּב דְּקָאֲמֵר דְּאַבְרָהָם כְּתִיב וְלֹא יִצְחָק, יִצְחָק נָמִי אֲתַפְּלִיל בִּיה כְּהָא קֵרָא, רְזָא דְכְּתִיב וְהֶאֱלֹקִים נִסָּה אֶת 'אַבְרָהָם', נִסָּה 'לְאַבְרָהָם' לֹא כְּתִיב, אֲלֵא 'אֵת אַבְרָהָם, אֵת דִּיִּיקָא, וְדָא יִצְחָק. דְּהָא כְּהָא שְׁעָתָא בְּגִבּוֹרָה תַּמָּה שְׂרִיא, כִּינן דְּאֲתַעֲטַר וְאִזְדַּמֵּן דְּבִינָא עַל דָּא דְּאַבְרָהָם כְּדָא יָאוֹת, כְּדִין אֲתַעֲטַר בְּאֲתַרִּיהּ בְּהִידִּיהּ דְּאַבְרָהָם, וְאֲתַפְּלִילוּ אִשָּׁא בְּמִיָּא וְסִלְקוּ לְעִילָא, וְכֵן אֲשַׁמַּח מַחְלוּקַת כְּדָא יָאוֹת, מִיָּא בְּאִשָּׁא. מֵאֵן חָמָא אָבָא רַחֲמָנָא דְּאֲתַעֲבִיד אַכּוּר, אֲלֵא כִּינן לֹא אֲשַׁמַּח מַחְלוּקַת מִיָּא בְּאִשָּׁא וְלֹא אֲתַעֲטַרָא בְּאֲתַרִּיהּ, עַד דְּאֵתָא יִצְחָק וְאֲתַתֵּן כָּלָא כְּדָא יָאוֹת, וְאֲתַעֲבִידוּ תַלְתָּא אַבְהֵן שְׁלָמִין, וְאֲתַתֵּנוּ עֲלָא וְתַמָּא.

¹¹ וז"ל הישמח משה בקושייתו שם: אֲשֶׁר יִדְבֹר הַנְּבִיא בִשְׁם ה' וְלֹא יִהְיֶה הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא וגו', בְּזֶדוֹן דָּבָרוֹ הַנְּבִיא לֹא תִגְדֹר וגו' (דברים יח, כב). שמעתי פירוש על זה דאמר בִשְׁם ה', דלכאורה מיותר הוא, וידוע (ברכות ז:) דלטובה ליכא חזרה, אבל לרעה איכא חזרה. ונקדים מאמר חז"ל (בראשית רבה ג, ו) דהקב"ה אינו מייחד שמו על הרעה, ואמר כאן אֲשֶׁר יִדְבֹר בִשְׁם ה', דהיינו טובה, וְלֹא יִהְיֶה הַדָּבָר, הוא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא דָבָר ה', ודפח"ח. אבל גם על זה הפירוש קשה, חדא דכתבה התורה לסימן דהיינו טובה, וכי לא סגי בלאו הכי שיהיה טובה, ולא יהיה בשם ה', ולפי זה יהיה חייב מיתה, והתורה כתבה בִשְׁם ה' דוקא. ועוד הוי לתורה לכתוב 'לטוב' בפירוש, ולא על ידי סימן. ועוד למה לי כפל הדברים הוא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא דָבָר ה', בְּזֶדוֹן דָּבָרוֹ הַנְּבִיא, כִּינן דלא דָּבָר ה', יעדנא כי בְּזֶדוֹן דִּיבֵר, והנראה כי מצינו באחאב וכו' [המשך כאן כבר הועתק בפנים].

ופירש שם וזה לשונו: והנראה כי מצינו באחאב, שיצא רוח נבות ואמר (מלכים א' כב, כב) וְהִיִּיתִי רוּחַ שֶׁקֶר בְּפִי כָּל נְבִיאָיו. וכן נמצא לפעמים שבא מִשְׁחִית וְשֵׁד ומדבק באחד ואומר לו עֲתִידוֹת, והוא סובר שרוח הקודש אִתּוֹ, וכי יהיה חייב מיתה על זה, הא אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו (עבודה זרה ג), ואם כן איך נהרוג נביא שקר, דילמא היה רוח כזה, ואינו חייב כלל בדבר, כי מיטעי קא טעי.

אך נקדים מאמר חכמינו ז"ל בסנהדרין (מד.) ובמגילה (ג.) גבי יהושע, שאמר (יהושע ה, יג) הִלְנֹנוּ אֶתָּה אִם לְצַרֵּינוּ וגו', [והקשר] והא אין שואלין בשלום בלילה, חיישינן דילמא שֵׁד הוא, ומשני, שאני הכא דאמר לו (שם, יד) כִּי אֲנִי שֹׂר צָבָא ה'. ודלמא משקרי, גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה, עד כאן.

וזהו הפירוש, אֲשֶׁר יְדַבֵּר הַנְּבִיא בְּשֵׁם ה' וְלֹא יִהְיֶה הַדְּבָר וגו', הוא הַדְּבָר אֲשֶׁר לֹא דִבְרוּ ה', דהא לא בא. וגם שֵׁד לא הטעה אותו, רק בְּזִדּוֹן דִּבְרוּ הַנְּבִיא, דהא לא מפקי שם שמים לבטלה, על כן חייב מיתה. לכך באמת אינו חייב מיתה רק כשאומר בְּשֵׁם ה'. עכ"ל הישמח משה.

ח ישוב קושיא ו

ומעתה יובן למה הוצרך הקב"ה בעצמו לצוותו שיעלהו לעולה. דהנה איתא במדרש^ט, שבא השטן אצל אברהם אבינו ע"ה, ואמר לו סָבָא סָבָא אֲבִדְתָּ לְבָבְךָ, בן שניתן לך למאה שנים אתה הולך לשחטו וכו', למחר אומר לך 'שופך דם' אתה, ששפכת דמו של בנך, אמר לו על מנת כן וכו'. והרי שהשטן טען עמו טענות צודקות, ואי לאו ששמע הציווי מפי הקב"ה בעצמו, היה לו מקום לחוש דלמא הִטְעָה אותו איזה רוח, ואין זה נבואה אמיתית. ועל כן הוצרך שהקב"ה בעצמו יִצֹּה אותו על זה.

ט הקדמה לישוב קושיא ה (באופן ראשון)

והנה איתא עוד במדרש^י על הפסוק וַיִּבֶן שָׁם 'אֲבָרְהָם' אֶת הַמִּזְבֵּחַ, ויצחק היכן היה. אמר רבי לוי, נִטְלוּ וְהִצְנִיעוּ, אמר דלא יזרוק ההוא דיגער ביה^י אָבִין, ויפסלנו מן הקרבן.

^ט בבראשית רבה וירא (נו, ד): וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אֲבָרְהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי. בא לו ס"מ אצל אבינו אברהם, אמר ליה סבא סבא איבדת לבך, בן שניתן לך למאה שנה אתה הולך לשחטו, אמר לו על מנת כן. אמר לו ואם מנסה אותך יותר מיכן את יכול לעמוד, הִנֵּסָה דְּבָר אֵלֶיךָ תִּלְאָה (איוב ד, ב), אמור לו וְיָתֵר עַל דִּין. אמר לו למחר אומר לך 'שופך דם' את חייב, ששפכת דמו של בנך, אמור לו על מנת כן. וכויון שלא הועיל ממנו כלום, בא לו אצל יצחק, אמר לו ברא דעלובתא, הולך הוא לשוחטך, אמור לו על מנת כן, אמור לו אם כן כל אותן הפרגוזיות שעשת אמך לישמעאל שנאיה דביתה ירותא, ואתא אינך מכניס בלבך. כד לא תיעול מילא כולא, תיעול פלגא [משל הוא, אם לא יכנס כל הטענות, נכנס חצין]. הדא הוא דכתיב וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אֲבָרְהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי, למה אבי אבי ב' פעמים, כדי שיתמלא עליו רחמים. וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהַעֲצִים, אמר לו יִצְחָק נפ"י המפרשים לשון מדאיג ומפחיד להחזיר גברא דיגער ביה נפ"י היפה תואר, אף על פי שידאג ויקשה בעיני אותו רשע המשטיין, מכל מקום וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם אֵלָיו יִרְאֵה לִּי הָאֵשׁ בְּנִי, ואם לאו אתה הִשָּׂה לְעֹלָה בְּנִי. וְלָכֵן שְׁנִיָּהּ יִחְדּוּ, זה לעקוד וזה ליעקד, זה לשחוט וזה לישחט.

^י בבראשית רבה וירא (נו, ה): וַיִּבְאוּ אֶל הַמִּקְוָה אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹקִים וַיִּבֶן שָׁם 'אֲבָרְהָם' אֶת הַמִּזְבֵּחַ. ויצחק היכן היה, אמר רבי לוי, נטלו והצניעו, אמר דלא יזרוק ההוא דיגער ביה אָבִין, ויפסלנו מן הקרבן.

והקשה היפה תואר^י, איך שייך להצניע מן השטן, וכי יש מקום שאין השטן יכול להגיע שם. ומתרץ על פי מה שאמרו בגמרא^א דבמידה דצייר וחתים אין להם רשות לשלוט בו, ולזה אפשר שהסגירו במערה וחתם אותו, יעוין שם.

אבל עדיין צריך להבין, דהרי כמו כן היה יכול להזיק גם לאברהם עצמו, כדי שלא יוכל לשחטו, ולמה חָשַׁשׁ אברהם בכך רק על יצחק.

והנראה בביאור המדרש בזה, כי לעולם לא היה החשש שמא יעשה להם איזה מעשה בפועל, כי לזה לא נתנו לו רשות, וקיבל רשות רק שיפתה אותם שלא לקיים הציוריו.

ומה שאמרו נָטְלוּ וְהִצְנִיעוּ, נראה לפרש בהקדם מה דאיתא שם עוד במדרש^י, שלאחר שהשתדל השטן לפתות את אברהם ולא עלתה בידו, בא לו אצל יצחק ואמר לו, בְּרָא יְעֻלּוּבָתָא, הוֹלֵךְ הוּא לְשׁוּחָטָךְ וכו'. וְהִרְפָּה עליו דברים, עד שנכנסו מקצת הדברים באזנו, הדא הוא דכתיב וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אֲבִירָהּ 'אָבִי' וַיֹּאמֶר 'אָבִי', למה אָבִי אָבִי ב' פעמים, כדי שיתמלא עליו רחמים. אלא שאברהם השיב לו^ב שהם דברי השטן, ולא יחוש לדבריו.

ועל כן אפשר שלאחר שראה השטן שיצחק הלך לבקש על עצמו רחמים מאביו, חשב השטן שפעל כבר אצלו ושוב לא יניח את עצמו להשחט, וממילא אין הוא צריך ללחום עוד עמו לפתותו.

אמנם אם היה גם יצחק מסייע אחר כך לאברהם בבנין המזבח ועריכת העצים, אז היה השטן רואה שבאמת לא פעל אצלו כלום, ושוב היה מפתהו עוד. ועל כן לא הניח אברהם לסייע אותו בבנין, כדי שלא יתוודע להשטן באיזה מדרגה עומד יצחק. וזה שאמרו נָטְלוּ וְהִצְנִיעוּ, דהכוונה שלא הניח אותו לסייעו בבנין המזבח, ובזה

^י וקורא להשטן יגער ביה, על דרך שנאמר (זכריה ג, ב) יִגְעַר ה' בֶּן הַשָּׁטָן (מפרשים).

^י ביפה תואר (על הב"ר שם): נטלו והצניעו. אולי נזדמן לו שם בית או מערה, להצניעו בתוכו. אבל קשה, מאחר שהבין שהשטן הוא שׁוֹמֵד על ימיו, איזה מקום יוכל להצניעו, שלא תמצאנו ידו שם. ◦ ושמן דלית ליה רשותא ככהאי גוונא, כענין השדים שלית להו רשותא במאי דצייר וחתים, כדאיתא בפרק כל הבשר (חולין קה:).

^ב בגמרא חולין (קה:): אמר אביי, מריש הוה אמינא האי דלא יתבי תותי מרזיבא [פירש"י: צינור המקלח מים מן הגג], משום שופכים נשמן ירדו עליו מים מאוסין המקלחים מתשמיש המשתמשין על הגג ושופכין מי תשמיש והן באין לצניורין. אמר לי מר, משום דשכיחי מזיקין. ◦ הנהו שקולאי [נושאי משאות בִּשְׁכָר] דהוו דרו חביתא דחמרא, בעו לאיתפוחי (פ"י רצו ופוש ולהניח), אותבוה תותי מרזיבא, פקעה [ששברה המזיק]. אתו לקמיה דמר בר רב אשי, אפיק שיפורי שמתיה [למזיק]. אתא לקמיה, אמר ליה (מר בר רב אשי) אמאי תעביד הכי, אמר ליה היכי אעביד כי אותביה באונאי [הושיכוה באוני, שהייתי ישן שם], אמר ליה אַתְּ בדוכתא דשכיחי רבים מאי בעית, אַתְּ הוּא דְשִׁנִּית, זיל שְׁלִים. אמר ליה השתא נמי ליקבע לי מר זימנא ואפרע. קבע ליה זימנא, כי מטא זימנא איעכב. כי אתא אמר ליה אמאי לא אתית בזמנך, אמר ליה כל מילי דצייר וחתים וכייל ומני נכלומר באחד מכל אלו אין לנו רשות] לית לן רשותא למשקל מיניה, עד דמשכחינן מידי דהפקרא.

^{כא} כמו שמיסים שם במדרש: שאמר לו אברהם יִצְחָק להווא גברא דיגער ביה, ומכל מקום וַיֹּאמֶר אֲבִירָהּ אֱלֹקִים יִרְאֶה לוֹ הִשָּׂה בְּנִי, ואם לאו אתה הִשָּׂה לְעֵלָה בְּנִי.

הצניעו מהשטן^{כב}, שימשיך לחשוב שכבר פעל אצל יצחק, ולא יתוודע לו האמת.

יג

ישוב קושיא ה (כאופן ראשון)

ובזה אתי שפיר מה שמתייחס הנסיון רק לאברהם, מפני שיצחק לא היה לו נסיון כל כך, שהוא הצניע עצמו מהשטן [ולא היו לו פיתויים כל כך ממנו]. מה שאין כן באברהם, שהוא עסק בבנין המזבח להדיא, ועל כן היה לו נסיונות הרבה מפתויי השטן, ולכן שפיר נתייחס הנסיון אליו.

יד

חקדמה ליישוב קושיא ה (כאופן שני)

ועוד יש לומר בביאור החילוק שבין יצחק לאברהם, בענין נסיון העקידה. דהנה המפרשים בקשו למצוא טעם נכון על פי הלכה, על מה שהרגו שמעון ולוי את כל אנשי עיר שכם. והרמב"ם ז"ל^{כג} כתב הטעם לפי שלא מיחו במעשה שכם בן חמור, ולא דנוהו על זה, [ובני נח מצווים על 'הדינים', וכשעוברים על זה חייבים מיתה]^{כד}. ועוד טעמים אחרים כתבו בזה^{כה}.

אבל עדיין קשה בענין זה, דמכיון שהיה שם עמהם יעקב אבינו שהוא מקור התורה והאמת, אם כן למה לא שאלו את עצתו ודעתו בזה. והראיה שהוא פָּעַס עליהם אחר כך ואמר (וישלח לך, ל) עֲכָרְתָם אֶתִּי לְהַבְאִישָׁנִי, וגם אמר על זה (ויחי מט, י) אָרוּר אִפְסֵי כִי עָז. וצריך טעם למה באמת לא נמלכו עמו על הדבר.

טו

אמנם כבר אמרתי טעם נכון על זה^{כו}, דלא היו יכולין לשאול זאת מיעקב אבינו.

^{כב} ומה שאמרו דלא יזרוק ביה אבן, צריך לומר דהוא בדרך רמז על פיתויי היצר הרע, ועל דרך שנאמר (יחזקאל לו, כו) וְהִסְרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשָׁרְכֶם וגו'.

^{כג} ברמב"ם (מלכים ט, יד): וּכְיָצַד מִצְרַיִם הֵן [בני נח] עַל הַדִּינִים [שהוא אחת משבע מצות בני נח], חִיבִיבִין לְהוֹשִׁיב דִּינֵינָן וְשׁוּפְטִים בְּכָל פֶּלֶךְ וּפְלֶךְ לְדוֹן בִּשְׁשׁ מִצְוֹת אֱלֹו [שאר ו' מצות בני נח], וְלִהְיוֹתִיר אֶת הָעָם. וְכֵן נַח שֶׁעָבַר עַל אַחַת מִשְׁבַּע מִצְוֹת אֱלֹו, הִירָג בְּסִיפֵּי. ◦ וּמִפְּנֵי זֶה נִתְחַיִּיבוּ כָל בְּעָלֵי שְׂכָם הַרְיָגָה, שֶׁהֵרִי שְׂכָם גִּזְלָה, וְהֵם רָאוּ וִידְעוּ, וְלֹא דִנְהוּ. וְכֵן נַח נִהְרָג בְּעַד אֶחָד, וּבְדִיִן אֶחָד, [נוֹאֵף] בְּלֹא הַתְּרָאָה, וְעַל פִּי קְרוֹבִינָן, אֲבָל לֹא בְעֵדוֹת אִשָּׁה, וְלֹא תְדוֹן אִשָּׁה לֵהֶם.

^{כד} כמבואר בגמרא סנהדרין (נז), וברמב"ם (ס).

^{כה} עיין באורך ברמב"ן וישלח (לד, יג), ובאור החיים הק' שם (לד, כה). ועיין בזה בדברי רבינו בס"ג וישלח תשכ"ז (לשון קדשו קונטרס ריד ח"א), ובדברי יואל ויגש (עמוד תמוה), ועוד.

^{כו} ועיין זה גם בשו"ת דברי יואל (קח, יג) וז"ל: הנה זה ודאי אמת דאסתר צדיקת גמורה היתה, ובטח בה לב בעלה הצדיק מרדכי, אבל היא בעצמה בודאי קיימה מה שאמרו ז"ל (אבות ב, ד) אל תאמין בעצמך, ולא בטחה בצדקתה. כדרך הצדיקים, שמרוב יראתם את ה', ומדת ענוה שבהם, מתייירים לעולם שמה יגרום החטא, ואמרו חז"ל (בראשית רבה עו, ב) אין הבטחה לצדיקים. ובברכות (ד) שאמר דוד לפני הקב"ה, רבוש"ע מובטח אני כך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו, שמה יגרום החטא. וכמו ביעקב דכתיב (ויצא כח, טו) וְשָׁמַרְתִּיךְ וְכָל אֲשֶׁר תִּלָּךְ וגו', וכתיב וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד, אמר שמה יגרום החטא. ◦ וישבתי בזה, במה שפללו הרמב"ם והרמב"ן ז"ל במה שהרגו שמעון ולוי כל אנשי עיר שכם, שבודאי לא עשו ח"ו שלא כדת. והרמב"ם כתב הטעם יען שמצווין על הדינים, והרמב"ן ז"ל חלק עליו וכתב טעמים אחרים. אבל לכל הטעמים עדיין קשה, דאף שבררו לעצמם את ההלכה לעשות כן, אבל האין לא התייעצו עם יעקב אביהם ועשו בלתי ידיעתו, כאשר התרעם עליהם אחר כך ואמר עֲכָרְתָם אֶתִּי וגו' וְנֶאֱסַפּוּ עָלַי וגו'. ◦ אך לפי פירוש רש"י ז"ל [בפסוק] וַיִּבְאֹו עַל הָעִיר בָּטָח, שהיו בטוחים בכחו של אותו זקן, ויעקב אבינו לא בטח בעצמו ובצדקתו, שהיה מתיירא לעולם שמה יגרום החטא, לכן בדבר זה לא יכלו להתייעץ עמו, כי הם בטחו ברוב

דהנה איתא במדרש^י על הפסוק וַיָּבֹאוּ עַל הָעִיר בֶּטָח (וישלח שם, כה), שהיו בטוחים בכוחו של אותו זקן. וכמו שהיה באמת אחר כך, שנתקבצו כל יושבי הארץ ללחום עמם, ויעקב אבינו בעצמו הלך ולחם נגדם^י.

והנה הכלל הוא אצל הצדיקים, שהם יראים תמיד שמא יגרום החטא. וכמו שמצינו ביעקב עצמו שנאמר בו (שם לב, ח) וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד, ואמרו חכז"ל^י שהיה ירא שמא גרם החטא. ואף שהיה לו הבטחה מהשי"ת על השמירה, מכל מקום מגודל ענוותנותו היה ירא תמיד שמא יגרום החטא.

ועל כן לא היו בניו יכולין לשאול אותו אם ילכו ללחום עם שכם, כי היו צריכים לזה כחו וזכותו של יעקב אבינו, ועל כן הוא בוודאי לא יסכים לסמוך על זכותו, מפאת גודל מדת הענוה שבו.

אבל בניו עצמם, הם ידעו גודל צדקת אביהם ושבּוּדאי לא חָטָא חס ושלום, ושפיר היו יכולין לסמוך על כוחו וזכותו, ועל כן באו על העיר בֶּטָח, מבלי להתייעץ עם אביהם, כי בטחו ברוב צדקתו וגודל כוחו וזכותו של יעקב אביהם.

טז

ישוב קושיא ה (באופן שני)

ועל דרך זה יבואר הענין בכאן, כי אצל יצחק לא היה נְסִיּוֹן כל כך, מאחר שאביו

צדקתו וגודל כחו, ולא חששו עבורו שיחטא ח"ו, וזה היה היסוד שעשו זאת, עבור שהיו בטוחים בכחו.

^י בבראשית רבה (פ, פ): שמואל שאל ללוי בר סוסי, אמר לו מהו דין דכתיב וַיָּבֹאוּ עַל הָעִיר בֶּטָח, אמר לו בטוחים היו על כחו של זקן [וכן הובא זה ברש"י וישלח (לה, כה)]. ○ ולא היה אבינו יעקב רוצה שיעשו בניו אותו המעשה, וכיון שעשו בניו אותו מעשה, אמר מה אני מניח את בני ליפול ביד אומות העולם, מה עשה, נטל חרבו וקשתו ועמד לו על פתחה של שכם ואמר אם יבואו האומות העולם להזדווג להם לבני, אני נלחם כנגדן. הוא דהוא אמר לו ליוסף (ויחי מח, כב) וְאֵנִי נֹתֵתִי לָךְ שָׂכָם אֶחָד עַל אֶחָד וגו', והיכן מצינו שנטל אבינו יעקב חרבו וקשתו, בשכם, שנאמר (שם) אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמֹרִי בַּחֲרָבִי וּבְקִשְׁתִּי.

^כ בגמרא ברכות (ד): ודוד מי קרי לנפשיה חסיד, והכתיב (תהלים כז, יג) לֹלֵא הָאֲמֹנִית לְרֹאוֹת בְּטוֹב ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים [פירש"י: לולא האמנתי וגו', כבר טרדוני מיראתך, כמו שנאמר (שמואל א' כו, יט) כִּי גִרְשֵׁנִי הַיּוֹם מִהֶסְתַּפַּח בְּנִתְּלִי ה' לְאֹמֶר לָךְ עֲבֹד וגו'], ותנא משהיה דרבי יוסי, למה נקוד על לולא [לדרוש את הנקודה, שהיא ממעטת את משמעות הכתוב, לומר שלא דבר ברור היה לו לראות בטוב ה'. לולא לשון אם לא, כמו לולי אֶלְקִי אֲבִי וגו' הָיָה לִי (ויצא לא, מב)], אמר דוד לפני הקב"ה, רבונו של עולם מובטח אני כך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו. שמא יגרום החטא [תירוצא הוא, לעולם מוחזק בידו שהוא חסיד, וזה שספק בידו אם יראה בטוב ה', לפי שהיה ירא שמא יחטא, ויגרום החטא מלראות בטוב]. ○ כדרכי יעקב בר אידי, דרבי יעקב בר אידי רמי, כתיב וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשִׁמְרְתִּיךָ כָּכָל אֲשֶׁר תִּלָּךְ, וכתיב וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד, אמר שמא יגרום החטא [וַיִּירָא יַעֲקֹב, שמא אחר הבטחה חטאת]. כדתניא [שהחטא גורם שאין ההבטחה מתקיימת], עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' עַד יַעֲבֹר עִם זֶה קִנְיָתָ (בשלח טו, טז), עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' זו ביאה ראשונה [שכאן בימי יהושע], עַד יַעֲבֹר עִם זֶה קִנְיָתָ זו ביאה שנייה [שכאן בגלות בבל בימי עזרא], מכאן אמרו חכמים ראויים היו ישראל ליעשות להם נס [לבוא ביד רמה] בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון, אלא שגורם החטא [ולא הלכו אלא ברושת כורש, וכל ימי מלכי פרס נשתעבדו להם, לכורש ולאחשורוש ולדריוש האחרון].

וברש"י וישלח (לב, יא): קִטְנִיתִי מְכַל הַחֲסִידִים. נתמעטו זכויותי, על ידי החסידים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא שמא משהבטחתי נתלכלכתי בחטא, ויגרום לי להמסר ביד עשו.

ועיין ברמב"ן לך לך (טו, ב): ויש עליך לשאול, שכבר נאמר לו לאברהם (לך יג, טו-טז) כִּי אֵת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָה רֹאֶה לָךְ אֶתְּנֶנָּה וְלִזְרַעְךָ עַד עוֹלָם וְשִׁמְתִּי אֵת וְזֶרַע כְּעֶפֶר הָאָרֶץ, ואין יאמר עתה (שם, ב-ג) וְאֲנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי, וְהָיָה כֵּן בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי, ולמה לא האמין בנבואה הראשונה כאשר יאמין בזאת. ○ והתשובה, כי הצדיקים לא יאמינו בעצמם בחטאם בשגגה, וכתוב (יחזק' יח, ט-י) וְגַע אֲדַבֵּר עַל גֹּי וְעַל מַמְלָכָה לְבָנוֹת וּלְנָטֹעַ וְשֹׁב הַגֹּי הַהוּא וְעָשָׂה הָרַע בְּעֵינֵי וְנִחַמְתִּי עַל הַטּוֹבָה, והנה ראה עצמו בא בימים ולא נתקיימה נבואתו, וחשב כי חטאיו מנעו הטוב וכו'. וכלשון זה אמרו בבראשית רבה (עו, ב) וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיִּצְלַח לוֹ, מכאן שאין הבטחה לצדיקים בעולם הזה וכו'.

היה מוחזק בנביאות. וכמו שהוכיחו מזה בגמרא^ט דנביא מוחזק שאני [דמצוה לשמוע לו אף בלי נתינת אות, ואפילו לעבור על התורה בהוראת שעה], דאם לא כן האיך שמע יצחק לאביו, מה שלא נאמר לשום אדם להקריב את בנו. אלא לפי שהיה מכיר את אביו שהוא צדיק גמור, ומוחזק לנביא אמת.

יז

וכמו שביאר הרמב"ם ז"ל^ל בזה, דבאמת מי שאינו מתנהג בדרכי התורה אף על פי שמראה אותות ומופתים, אין בזה כלום. אלא רק במי שיודעים בו מתחילתו שהוא ראוי לנבואה בחכמתו ובמעשיו, ואחר כך עשה אות ומופת ואמר שֶׁהָקֵל שְׁלָחוּ, מצוה לשמוע ממנו [ולהחזיקו מעתה לנביא אמת, אף מבלי שיתן עוד אות].

וכתב שם דאף על פי שֶׁהָאֲדָם יִרְאֶה לְעֵינָיו וְה' יִרְאֶה לְלִבָּב (שמואל א' טז, ז), ואכתי אפשר שבאמת אינו נביא [ומה שהראה אות הוא בלט ובכישוף], מכל מקום בזה צִוְתָה התורה לסמוך על החזקה, כיון שיודעים בו מתחילה שהוא צדיק. וכשם שצִוְתָה התורה שאם ב' עדים מעידין באחד שהרג נפש, דנין אותו בסיף, אע"פ שאפשר שמשקרין, מכל מקום התורה האמינה לב' עדים מכח חזקה. כך צוה התורה, דמי שאנו רואין בו שהוא מתנהג בצדקות, ובא והגיד נבואה בשם ה', מצוה לשמוע לו.

יח

וממילא יצחק אבינו שהיה מכיר בגודל צדקת אביו, והיה מוחזק אצלו לנביא אמת, על כן כשאברהם אמר לו שכן הוא רצון הבורא, לא היה עוד שום ספק בלבו של יצחק, ולא היה יכול השטן עוד לפתותו.

מה שאין כן באברהם אבינו, מגודל הענוה שבו, היה יכול לחשוב דשמה הוא אינו ראוי לשמוע נבואה אמיתית, ואפשר שהטעה אותו איזה רוח, ושהצדק עם השטן. ואף על פי כן עמד בנסיון והתחזק עצמו לקיים ציווי ה', מפני שהבין שכן הוא באמת רצון הבורא ב"ה, והוא נבואה אמיתית, והניח את מדת הענוה שהיה רגיל בו והתגבר עצמו על השטן ולחם עמו בכל כחו. וכמו שכן הוא דרך הצדיקים, דאף

^ט בגמרא סנהדרין (פס): המוותר על דברי נביא (חייב מיתה בידי שמים, כמבואר במשנה שם, והיינו 'העובר' על דבריו). מנא ידע דאינשנש [פירש"י: מנא ידע האי גברא שזה נביא אמת, שהקב"ה עונשו. והלא שמא סבור שזהו נביא שקר, לפיכך מוותר על דבריו], דיבה ליה אות. • והא מילכה (ע"י מלכ"ס א' כ, לה) דלא יחייב ליה אות, ואינשנש. היכא דמוחזק שאני [היכא דמוחזק שהוא צדיק ונביא אמת, שאני, ולא בעי אות], דאי לא תימא הכי, אברהם בהר המוריה, היכי שמע ליה יצחק [שהוא דבר אמת, מה שלא נאמר לשום אדם להקריב את בנו], אליהו בהר הכרמל היכי סמכי עליה ועברי שחוטי חוץ [שהרי בית המקדש היה בירושלים], אלא היכא דמוחזק שאני. - [ועיין בזה ברמב"ן שופטים (יח, כא)].

^ל ברמב"ם (סודי התורה ז, ט): הנביא, אפשר שתהיה נבואתו לעצמו בלבד, להרחיב לבו ולהוסיף דעתו עד שידע מה שלא היה יודע מאותן הדברים הגדולים. ואפשר שישולח לעם מעמי הארץ, או לאנשי עיר או ממלכה, לכוון אותם ולהודיעם מה יעשו, או למונעם ממעשים הרעים שבידיהם. • וכשמשלחים אותו, נותנין לו אות ומופת, כדי שידעו העם שֶׁהָקֵל שְׁלָחוּ באמת. ולא כל העושה אות ומופת מאמינים לו שהוא נביא, אלא אדם שהינינו יודעים בו מתחילתו שהוא ראוי לנבואה, בחכמתו ובמעשיו, שנתעלה בהן על כל בני גילו, והיה מהלך בדרכי הנבואה בקדושתה ובפרישותה, ואחר כך בא ועשה אות ומופת ואמר שֶׁהָקֵל שְׁלָחוּ, מצוה לשמוע ממנו, שנאמר (דברים יח, טו) אֱלֹהֵי תִשְׁמָעוּן. • ואפשר שיעשה אות ומופת ואינו נביא, וזה האות יש לו דברים כגון, ואף על פי כן מצוה לשמוע לו, הואיל ואדם גדול וחכם וראוי לנבואה הוא, מעמידים אותו על חזקתו. שבכך נצטוונו, כמו שנצטוונו לחתוך את הדין על פי שני עדים כשרים, ואף על פי שאפשר שהעידו בשקר, הואיל וכשרים הם אצלנו מעמידין אותן על כשרותן. ובדברים האלו וכיוצא בהן נאמר (נצבים כט, כח) הִנְסַתְרַת לֹהֲ אֱלֹקֵינוּ וְהִנְגַּלְתָּ לָנוּ וּלְכַנְיָנוּ, ונאמר (שמואל א' טז, ז) כִּי הָאֲדָם יִרְאֶה לְעֵינָיו וְה' יִרְאֶה לְלִבָּב.

שלכם נשבר בקרבם והם תמיד בענוה, מכל מקום בזמן שצריכין לעשות איזה דבר לקיום רצון הבורא ברוך הוא, ולמען כבודו יתברך, אז אינם נסוגים אחור מחמת הענוה שבהם, רק נלחמים נגד טבעם ויצרם. ועל כן אתי שפיר מה שמתייחס הנסיון רק לאברהם, כי ליצחק לא היה הנסיון גדול כל כך.

יט

ישוב קושיא ג-ד

ובזה יבואר כוונת והמשך הפסוק עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יִרְאֶה אֱלֹהִים אֶתָּה וגו', שמפרש בזה גודל הנסיון שעמד בו אברהם, דהגם כִּי יִרְאֶה אֱלֹהִים אֶתָּה, ואם כן מחמת גודל ענוותנותך ויראתך, היה לך לירא שמא גרם החטא ואין אתה ראוי לשמוע נבואה אמיתית, רק איזה רוח הטעה אותך. ואף על פי כן 'וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךְ אֶת יִחִידְךָ מִמֶּנִּי, ועשית רצון השי"ת בשלימות. וזה היה נסיון גדול לצדיק כאברהם.

כ

ישוב קושיא א

ובזה יתבאר היטב גם מה שנאמר בתחילת הפרשה וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, דהכוונה לאחר כל הנסיונות הקודמות שנתנסה אברהם אבינו ע"ה, ונתברר בבירור גמור שהוא יִרְאֶה אֱלֹהִים, ואם כן היה לו לירא שמא גרם החטא, ושאין זו נבואה אמיתית מאת ה', וכדרך הצדיקים שהם תמיד בענוה. אף על פי כן עמד אברהם אבינו בנסיון, ועל כן אמר וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת 'אַבְרָהָם' דייקא, שהנסיון מתייחס לאברהם ולא ליצחק.

כא

ישוב קושיא ב

ומובן שפיר דברי המדרש במה שהביא כאן הפסוק נִתְּתָה לִירְאֶיךָ נֶס לְהִתְנַסֵּס, ומפרש שזה היה נסיון אחר נסיון. דהלא רק על ידי זה שכבר נתנסה אברהם בכמה נסיונות, ונמצא שלם ביראתו וצדקתו, רק לאחר זה היה נחשב דבר זה לנסיון, דלפי גודל צדקתו כן ענוותנותו, והיה לו מקום לירא שמא גרם החטא ואיננו ראוי לנבואה. [ואף על פי כן לא השתמש עתה במדת ענוותנותו, אלא עמד בנסיון לקיים דבר ה' כאשר נצטוה, ולא הרחרח אחר נבואתו].

כב

ולענין מצב דורינו:

והנה בדורות הראשונים היה השטן צריך לפתות רק בדבר שהיה אמת, וכמו שהיה באברהם, שבאמת לא היה רצונו יתברך שישחוט אותו, [והיה אמת בדברי השטן שאין לשוחטו]. אבל בעוה"ר בדורות האחרונים, יכול השטן לפתות גם בדבר שהוא שקר גלוי, ועד כדי כך הוא מסמא את העינים. והשם יתברך יסייע אותנו, שנזכה לכוון אל האמת [ולעמוד בנסיון].

כג

סיום הדרוש – וברכת הקודש

והנה עכשיו אנו נכנסים לאלו הימים שמראש השנה עד יום הכיפורים, שהם עשרת ימי התשובה. ויעזור השי"ת שנזכה לעשות תשובה שלימה לפני ה'.

כד

וואא"ז הייטב לב ז"ל^א כתב לפרש הפסוק (עקב יא, יב) מִרְאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה, [דברישא דקרא נאמר הַשָּׁנָה בה"א הידיעה, ובסיפא דקרא נאמר סתם שָׁנָה]. דהכתוב רומז בזה, כִּי מִרְאשִׁית הַשָּׁנָה חוֹשְׁבִין וּמַצְפִּין תְּמִיד שֶׁכֵּבֶר יִהְיֶה עֵתָה 'הַשָּׁנָה' הַיְדוּעָה וְשֶׁבָּה נִזְכָּה לַהוֹשָׁע בַּתְּשׁוּעָה עוֹלָמִים], אֲבָל עַד אַחֲרִית 'שָׁנָה', שֶׁבִּסּוֹף הַשָּׁנָה רָאוּ עַד עֵתָה כִּי הִיא זֶה רַק סֵתָם שָׁנָה פְּשׁוּטָה.

כה

אמנם עכשיו אנו בתחלת השנה, ועלינו לבקש רחמים שהשי"ת יעזור שנזכה עתה שאמנם בזו השנה נזכה בה לְשָׁנָה גְּאוּלָּה וְיִשׁוּעָה, בהתרוממות קרן התורה וישראל, ובהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

^א בייטב לב פרשת בא (עה"פ הפסוק החודש, אות ג): ונקדים הא דכתיב מִרְאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה, ופירושו על דרך הפיוט (קנינת לתשעה באב, ד"ה אדעה עד חג שמים) אֲיוֹמָתִי בְּכָל הַשָּׁנָה אוֹמֶרֶת הִיא הַשָּׁנָה הַזֹּאת קֶץ גְּלוּתָנוּ. וזהו שנאמר מִרְאשִׁית 'הַשָּׁנָה' הַיְדוּעָה, שסוברים זהו שנת גאולה וישועה, וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה סֵתָם, כי עוד בן ישי לא בא בעוה"ר. וידוע אמרם ז"ל (ראש השנה יא.) בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל, וכדאיתא במדרש (שמות רבה טו, יא) קבע בו ראש חדש של גאולה, שבו עתידין להגאל. וזהו שאמר הכתוב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשִׁית חֹדְשִׁים, כעת, שבו נגאלו. וכמו כן לעתיד ראשון הוא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי 'הַשָּׁנָה', בה"א הידיעה, הוא השנה שיהיה שנת גאולה במהרה בימינו, שיגאלנו גם כן בניסן.

